

Column door prof. dr. Robert de Hoog, uitgesproken op 13 maart 2010 op de grote alumnibijeenkomst van de Kring Andragologie

Robert de Hoog is hoogleraar Informatie en Kennismanagement aan de Faculteit Gedragswetenschappen van de Universiteit Twente. Tussen 1971 en 1982 was hij wetenschappelijk medewerker Methoden en Technieken van Andragologisch onderzoek bij het IWA. Tussen 1982 en 2004 medewerker bij de Vakgroep Sociaal-wetenschappelijke Informatica van de UvA en vanaf 1999 tot heden hoogleraar aan de Universiteit Twente.

Problemen verdwijnen niet door ze een andere naam te geven

Een van mijn favoriete citaten luidt “Giving a new name to an old problem does not contribute to a solution” en bovenstaande titel is een variant daarop. Waarom deze titel?

Toen ergens eind jaren '80 Andragologie werd opgeheven woonde ik een vergadering van een commissie bij die daarover ging. Voorzitter was de toen zeer bekende Professor Wieggersma die met veel dedain over de Andragologie sprak. Dat vond ik nogal irritant en ik vroeg hem “Wanneer we de beroepskeuzepsychologie opheffen, zijn dan ook alle problemen met beroepskeuze opgelost?” Ik kreeg geen antwoord.

Dit verschijnsel kan zich nog steeds in een grote populariteit verheugen. Met name wat betreft de Andragologie is duidelijk geworden dat een groot deel van de problemen die toen onderwerp van studie waren helemaal niet zijn verdwenen. Zonder te claimen dat ze wel zouden zijn opgelost wanneer de Andragologie niet zou zijn opgeheven, kan je staande houden dat ze op z'n minst niet een lange tijd zouden zijn genegeerd.

Enkele thema's:

(Jeugd)hulpverlening: bijna elke dag staat er wel een stukje in de krant waaruit blijkt dat daar nog van alles fout gaat. Er lijkt een tergende bureaucratie te zijn ontstaan die voornamelijk bezig is met behouden van het eigen speelveld en het bestrijden van een ieder die het waagt een voet over de grens te zetten. Wetenschappelijk onderzoek zou zonder twijfel hebben aangetoond dat een vergaande versnippering niet zal werken voor een probleem dat vele facetten kent.

Jongerenwerk: hoewel zogenaamde ‘hangjongeren’ van alle tijden zijn (ik was er soms zelf ook een) heeft de afbraak van het jeugd- en jongeren werk zeker niet bijgedragen aan een oplossing van dit probleem (als het al een probleem is en als het al opgelost moet/kan worden). Mijn moeder zei al “Ledigheid is des duivels oorkussen”.

Volwasseneneducatie: ondanks ontroerende aanhankelijkheidsbetuigingen aan het Lissabon idee van Europa als de belangrijkste kenniseconomie ter wereld is het met voorzieningen voor het leren van volwassenen, zowel op de werkplek als daarbuiten droevig gesteld. Het hele onderwijsbeleid ademt een geur die erop gericht is kinderen al zo rond hun 12^e in een hokje te stoppen, lekker makkelijk voor de planners. Mogelijkheden om te switchen zijn systematisch onmogelijk gemaakt (bijvoorbeeld van HAVO naar VWO) en financiering van volwassenenonderwijs is maar mondjesmaat.

Naar mijn mening kan de maatschappij niet zonder een wetenschappelijke benadering van haar problemen. Zo is momenteel de roep om repressie weer eens dominant. De vraag is of dat allemaal wel helpt. Wie het prachtige boek *The Fatal Shore* van Robert Hughes over Australië heeft gelezen zal daar nog eens goed over nadenken. Ogenschijnlijk is dit boek het verhaal hoe een vrijwel leeg continent werd bevolkt door Engelsen, maar wel gedeporteerde Engelse 'misdadigers'. Wanneer je het op een andere manier leest dan zie je de krankzinnige repressie die in Engeland in het midden van de 19^e eeuw bestond. Het merendeel van de gedeporteerden was veroordeeld voor zoiets als het stelen van een brood. De Australische bevolking bestaat dus voor een groot deel uit afstammelingen van kruimeldieven die op z'n minst de drie maanden durende boottocht hadden overleefd en dus aardig taai moesten zijn. Misschien dat ze daarom steeds met hockey van ons winnen. Overigens de deportaties hielden op toen de maatschappelijke omstandigheden, lees de armoede, aan het einde van de 19^e eeuw sterk veranderden en de criminaliteit (dus het stelen van broden enzo) meteen afnam. Anders gezegd, zonder wetenschappelijke onderbouwing kan je niet zomaar zeggen dat repressie het aangewezen middel is om de feitelijke of denkbeeldige problemen in de huidige maatschappij aan te pakken.

Wat mij altijd wel heeft aangetrokken in de Andragologie was de praktische inslag. Niet zozeer op zoek gaan naar of die Engelse 'misdadigers' uit de 19-eeuw misschien wel een misdadig karakter hadden (zoiets zouden psychologen gaan doen), maar kijken of je iets aan de omstandigheden zo kan veranderen dat ongewenst gedrag onmogelijk of onaantrekkelijk wordt. Of als parallel: geen vierbaansweg in de bebouwde kom aanleggen, een bordje met 50 km neerzetten en vervolgens overtreders gaan bekeuren. Als je wilt dat mensen in de bebouwde kom niet harder dan 50 km rijden, maak de wegen dan zo dat dit eigenlijk helemaal niet kan (zie de populariteit van verkeersdrempels).

Eigenlijk is mijn tweede favoriet onder de citaten "De hoeveelheid ellende in het heelal is constant", maar misschien is dat weer te pessimistisch..., dus er is een spiegelbeeld versie "De hoeveelheid geluk in het heelal is constant". Dat brengt mij bij een ander boek waarvan ik zou willen dat ik het zelf geschreven had. Richard Layard schreef *Happiness* en dat is geen boek waarin propaganda wordt gemaakt voor de kracht van gele bamboe. Layard buigt zich over vraag waarom in de Westerse maatschappij mensen sinds 1950 niet gelukkiger zijn geworden terwijl hun inkomen ongeveer verdriedubbeld is. Hij toont aan dat er geen lineair verband is tussen groei van het BNP en de toename van geluk. Mijn favoriet is zijn 'geluksformule' die aangeeft hoeveel relatief geluksverlies is geassocieerd met bepaalde gebeurtenissen in je leven. In deze formule is de rol van geld ondergeschikt aan de rol van sociale componenten zoals het verlies van een partner of onveiligheid. De betekenis van dit onderzoek is naar mijn mening dat een eenzijdige concentratie op materiële zaken maar een beperkte meerwaarde heeft voor mensen. Des te meer reden om nader te onderzoeken hoe ertoe bijgedragen kan worden dat zaken die belangrijk zijn in de 'geluksformule' kunnen worden aangepakt.

Hoewel ik niet erg van moraliseren houd, herinner ik mij soms weer wat mijn ouders mij vertelden. Om de een of andere reden kenden ze nogal wat mensen met (veel) geld. Wanneer we het daar wel eens over hadden zeiden ze steeds dat deze mensen eigenlijk nogal ongelukkig waren. Ze waren bang het geld weer kwijt te raken, ze verveelden zich dood

omdat ze niet hoefden te werken en hun kinderen brachten er niets van terecht omdat ze voornamelijk zaten te wachten tot hun ouders dood gingen zodat ze konden cashen. Dit is natuurlijk geen pleidooi om iedereen maar arm te laten, maar net als Layard toont het aan dat een een-dimensionale concentratie op geld nooit een oplossing kan bieden voor de maatschappelijke problemen. Die gewenste meer-dimensionaliteit van oplossingen is bij uitstek een uitdaging voor wetenschappelijk onderzoek hoe dat ook moge heten.